

The Role of aggression and self-compassion in the forgiveness in the Mother Assistants of the Rehabilitation Centers for Mentally Retarded People

Alireza Sangani¹, Ph.D,
Mohsen Talebzadeh², Ph.D, Paria Jangi³, M.A,
Nahid Ramak⁴, M.A, Alireza Homayouni⁵, Ph.D

Received: 09. 24.2017

Revised: 05.08.2018

Accepted: 11.05.2018

Abstract

Objective: Emotional factors can affect many of human cognitions and behaviours, and it seems that carers of people with mental disability are more sensitive to these high-pressure conditions. Considering the above, the purpose of this study is to investigate the prediction of forgiveness based on the rate of anger and self compassion in the mother assistants of the rehabilitation centers for mentally retarded people. **Method:** This is a descriptive study based on the correlation-regression analytical method. The statistical population consisted of all 415 mother assistants from rehabilitation centers for mentally retarded people in Golestan province, of which 200 were selected as the sample using the simple random sampling method. Data were collected individually in these centers. In this research, Forgiveness Scale (Ehteshamzadeh et al., 2010), Aggression Questionnaire (AGQ) (Buss and Perry, 1992) and Self-Compassion Scale – Long Form (SCS-LF) were used. **Results:** The results show that there is a significant reverse correlation between all the suscale of the anger with forgiveness and between suscale of self compassion with forgiveness showed a direct significant correlation, as well as the isolation component (0.19), joint sense of humans (0.30), kindness with themselves (0.32) and malice (0.34) could be predictive scale of the generosity. **Conclusion:** Generally, forgiveness is influenced by emotional components and many applied therapies could be found in the mental health care centers in the therapeutic and educational areas.

Keywords: *Forgiveness, Anger, Self-Compassion, Mother Assistant.*

1. Corresponding author: Phd of Psychology and Education of Exceptional Children, Department of Psychology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahwaz, Iran.
(Email: sangany.psycho@gmail.com)

2. PhD in Psychology, Department of Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

3. Ph.D. Educational Psychology, Tehran Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4. Master of Psychology, Department of Psychology, Bandar Gaz Branch, Islamic Azad University, Bandar Gaz, Iran.

5. Ph.D. Educational Psychology, Department of Psychology, Bandar Gaz Branch, Islamic Azad University, Bandar Gaz, Iran.

5. Assistant professor : Ph.D. Educational Psychology, Faculty Member of School of Psychology, Azad University, Bandar Gaz Branch, Iran.

نقش میزان پرخاشگری و خوددلسوزی در بخشایش مادریاران مراکز توانبخشی افراد کم توان ذهنی

دکتر علیرضا سنگانی^۱، دکتر محسن طالبزاده^۲،
پریا جنگی^۳، ناهید رامک^۴، دکتر علیرضا همایونی^۵

تجدید نظر: ۱۳۹۷/۲/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۷/۲

پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۸/۱۴

چکیده

هدف: عوامل هیجانی می‌تواند بسیاری از شناخت‌ها و رفتارهای انسان را تحت تاثیر قرار دهد و به نظر می‌رسد مراقبین افراد با کم توانی ذهنی تاثیرپذیری بیشتری از این شرایط پرفشار خود دارا می‌باشند. با عنایت به مطلب فوق هدف پژوهش حاضر بررسی نقش میزان پرخاشگری و خوددلسوزی در بخشایش مادریاران مراکز توانبخشی افراد کم توان ذهنی است. روش: روش انجام این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی ۴۱۵ مادریار مراکز توانبخشی افراد کم توان ذهنی سطح استان گلستان تشکیل دادند و با توجه به طرح پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۲۳۰ نمونه انتخاب شدند. جمع‌آوری اطلاعات به صورت فردی و در مراکز انجام گردید. در این پژوهش از پرسشنامه مقیاس بخشودگی احتشامزاده و همکاران (۱۳۸۹)، پرسشنامه پرخاشگری (AGQ) و پرسشنامه خوددلسوزی فرم بلند (SCS-LF) استفاده شد. یافته‌ها: نتایج حاکی از آن است که در مجموع بین تمامی خرده‌مقیاس‌های میزان خشم با بخشایش‌گری همبستگی معکوس و بین خرده‌مقیاس‌های خودشفقتی با بخشایش‌گری همبستگی مستقیم معنی‌داری وجود دارند، همچنین مولفه انزوا (۰/۱۹)، احساس مشترک انسانی (۰/۳۰)، مهربانی با خود (۰/۳۲) و کینه‌توزی (۰/۳۴) توان پیش‌بینی بخشایش‌گری را دارا می‌باشند. نتیجه‌گیری: به‌طور کلی بخشایش‌گری تحت تاثیر مولفه‌های هیجانی است و تلوپحات کاربردی بسیاری در حیطه‌های درمانی و آموزشی در مراکز نگهداری کودکان کم توان ذهنی می‌تواند داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: *بخشایش، میزان خشم، خوددلسوزی، مادریار.*

۱. نویسنده مسئول: دکتری روان‌شناسی و آموزش و پرورش کودکان استثنایی، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

۲. دکتری روان‌شناسی، روه روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳. دکتری روان‌شناسی تربیتی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۴. کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران.

۵. دکتری روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران.

مقدمه

خوددلسوزی یا شفقت خود^۱ به معنی این است که فرد در مواجهه با ناکامی‌ها، نقائص و عیب‌هایش آنها را بپذیرد (نف و پومیر، ۲۰۱۲). خوددلسوزی به معنی بی توجهی به نقص‌های فردی نمی‌باشد، بلکه فرد به صورت منصفانه از خود انتقاد می‌نماید و با برخی متغیرها مانند عزت نفس و خودکارآمدی ارتباط نزدیکی دارد، بهبود خوددلسوزی می‌تواند توانمندی مقابله‌ای فرد را در مواجهه با شکست‌ها افزایش دهد (صبرا، اسمیت به و مهل، ۲۰۱۲). این متغیر ترکیبی از سه مؤلفه: خود مهربانی در مقابل خود قضاوتی^۲، ذهن آگاهی در مقابل شناخت بیش از حد^۳ و انسانیت مشترک در مقابل انزوا^۴ است، که خودمهربانی، به معنی داشتن نگرشی امیدوارانه و درک‌کننده نسبت به خود، به جای نگرش منفی است (کریگر، التشتاین، بایتینگ، دویریگ و هالتفوس، ۲۰۱۳). هنگامی که به کشمکش‌ها و شکست‌های خود توجه می‌کنیم دچار احساس انزوا، جدایی و دوری از دیگران می‌شویم، در واقع فراموش می‌کنیم که شکست و نقص طبیعی است و زمانی که غرق در درد و رنج هستیم، با یادآوری تجربه‌های مشترک انسانی، احساس جدادگی و انزوای کمتری می‌کنیم (نف و تریچ، ۲۰۱۳). به‌طور کلی خوددلسوزی عبارت است از تعمیم احساس دلسوزی به خود در مواقع شکست و احساس نالایق بودن است (تری و لری، ۲۰۱۱). از متغیرهایی که همواره در حوزه اخلاق فردی و بین فردی به آن توصیه می‌گردد، بخشودگی^۵ است که فواید کسب‌شده در مواردی برای شخص بخشنده، بسیار بیشتر از شخص بخشیده شده است (آدام، زو، اینس و پیلوتا، ۲۰۱۵). مفهوم بخشودگی به عنوان فرایند چشم‌پوشی ارادی از حق عصبانیت و انزجار از یک عمل ارتكابی برگزند تعریف شده است (ایشر، ۲۰۱۳). بخشودگی به معنی تحمل کردن کسانی نیست که باعث اسباب رنجش شده‌اند. بخشودگی یعنی تظاهر کنیم اوضاع بر وفق مراد است (هایریش،

وب و جگلیک، ۲۰۱۱). مک کالوف، بلاه، کبلپاتریک و جانسن (۲۰۰۱) که از پژوهشگران صاحب‌نام در زمینه بخشودگی است، معتقد است بخشودگی یک ویژگی است که در اثر آن، شخصی که در روابط بین فردی مورد آزار یا آسیب (مانند اهانت یا خیانت) قرار گرفته است، خطای فرد خاطی را می‌بخشد (کروس، ۲۰۱۵). زمانی که در روابط میان افراد، به ویژه اعضای خانواده و زوجین، عدالت و انصاف نادیده گرفته می‌شود، افراد احساس می‌کنند که در این رابطه مغبون و متضرر شده‌اند (هایریش، وب و جگلیک، ۲۰۱۱). در نتیجه ممکن است برای گرفتن حق خود از شیوه‌های مخرب استفاده نمایند (کارارمک و گولقلو، ۲۰۱۴). این شیوه‌های مخرب به شکل رفتارهای بدبینانه^۶، دشمنی^۷، خشم شدید^۸، گسستگی‌های هیجانی^۹ و آسیب‌رساندن^{۱۰} و آزدن سایر افراد^{۱۱} بروز می‌کند (مک‌کونل و دیژون، ۲۰۱۵). مک‌کالوف، کورزبان و تاباک (۲۰۰۱) سیستم مشارکت‌کننده در فرآیند بخشودگی بین فردی را که فارغ از زمان عمل می‌کند، پیشنهاد نمودند. اولین سیستم، صمیمیت-همدلی^{۱۲} (عامل مرکزی بخشودگی) است. دومین سیستم، نشخوار است که آشفتگی بین فردی^{۱۳} را تشدید می‌کند و برای پیش‌بینی انگیزش‌های انتقام‌جویی مهم است. سومین سیستم، بازگشت صمیمیت بین فردی^{۱۴} است که از رفتارهای دوری از مقصر جلوگیری و رفتارهای نشان‌دهنده آشتی را تسهیل می‌کند. عواطف و احساسات^{۱۵}، نحوه رفتار و عملکرد انسان را مشخص می‌سازد و در چگونگی اداره امور زندگی روزمره نقش به‌سزایی دارد (کانوی، کینان میلر، هامن، لیند، ناچمن و برنان، ۲۰۱۲). یکی از رفتارهایی که هم می‌تواند منجر به سازگاری و ناسازگاری اورگانیزم گردد، پرخاش^{۱۶} است. رفتار پرخاشگرانه که از انگیزه پرخاشگری سرچشمه می‌گیرد، به معنی ستیزه‌جویی^{۱۷} و جنگ‌طلبی^{۱۸} و رفتار تند و خشن است و برای توصیف حالت‌های

در حیطة وظیفه شغلی از یک سو و وابستگی عاطفی به این کودکان از سوی دیگر، دچار فرسودگی روانی^{۲۵}، کاهش سطح رفتارهای مهربانانه و تحمل روان‌شناختی^{۲۶} و بعضاً رفتارهای ناهنجار و تکانه‌ای^{۲۷} شوند. با توجه به موارد فوق هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش میزان پرخاشگری و خوددلسوزی در بخشایش مادریاران مراکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی بود؟

روش

روش انجام این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش را تمامی ۴۱۵ مادریار در ۴۸ مرکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی شبانه و روزانه سطح استان گلستان در بازه زمانی اردیبهشت تا تیرماه ۱۳۹۶ تشکیل دادند. با توجه به روش پژوهش با استفاده از فرمول کوکران ۲۳۰ نمونه با بیش‌برآورد به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند، به این صورت که از ۴۸ مرکز کودکان کم‌توان ذهنی، لیستی از تمامی مادریاران سطح استان دریافت شد و سپس با توجه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به قرعه تعداد ۲۳۰ نمونه با بیش‌برآورد انتخاب شدند. معیارهای ورود شامل همکاری تمام وقت افراد با مراکز توانبخشی، سابقه کاری حداقل ۱ ساله، بازه سنی بین ۲۵ تا ۶۰، رضایت آگاهانه افراد جهت شرکت در پژوهش، نداشتن بیماری جسمانی و روانی بارز به تشخیص روان‌شناس و روان‌پزشک بر اساس معیارهای DsmV، بودند. جمع‌آوری اطلاعات به صورت فردی و در مراکز انجام گردید و داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش آماری همبستگی پیرسون و در جهت همبستگی چندگانه از رگرسیون گام به گام با استفاده از نرم‌افزار spss22 تحلیل شد. پایایی نیز به روش تتا ترتیبی و با توجه به طیف لیکرت ابزار با نرم‌افزار R3.4 به‌دست آمد.

عاطفی مختلف از رنجش عادی تا غلیظ و غضب شدید به کار می‌رود (دنسون، مهتا و تان، ۲۰۱۳). پرخاشگری یکی از رایج‌ترین واکنش‌های افراد نسبت به ناراحتی‌ها و ناکامی‌هاست که به‌منظور صدمه رساندن به دیگران، کسب پاداش، ارضای نیازها یا رفع موانع انجام می‌شود (بری، لوفلین و دو ست، ۲۰۱۵). چون تمام اعمال و رفتارهای انسان دارای هدف است، رفتار پرخاشگرانه نیز هدف دارد. هدف^{۱۹}، مهم‌ترین عامل در توجیه نوع رفتار است که براساس شناخت هدف می‌توان بین اعمال و رفتارهای گوناگون وجه تمایز قائل شد و آنها را در زمره رفتارهای سالم یا پرخاشگرانه برشمرد (وب، دولا و برور، ۲۰۱۲). ممکن است دو عمل یکسان در یک زمان با دو هدف متفاوت انجام گیرد که یکی رفتار سالم و دیگری رفتار پرخاشگرانه تلقی شود. از این‌رو، در شناسایی و تعریف پرخاشگری و رفتار پرخاشگرانه باید هدف از انجام‌دادن آن عمل مشخص شود (الیس، چانگ حال و دورناس، ۲۰۱۳). به‌طور کلی پرخاشگری و عدم تحمل کافی در شرایط پرفشار روانی، رفتار تهاجمی و خصمانه و واکنشی نسبت به ناکامی و سرکوبی امیال است که زاینده تعامل پیچیده بین وضعیت محیطی و تغییرات بیوشیمیایی و عوامل فرهنگی و پاسخ‌های آموخته‌شده است و به‌صورت ضرب و جرح و آزار و اذیت و تخریب و صدمه‌رسانی به دیگران بروز می‌کند. می‌توان پرخاشگری را واکنشی دفاعی دانست که هدف آن رفع مانع و حذف عامل تهدید است (دنسون، مهتا و تان، ۲۰۱۳).

با بررسی سطحی در حیطة توانبخشی و نگهداری از کودکان کم‌توان ذهنی^{۲۰} درمی‌یابیم که اغلب این کودکان در مراکز نگهداری می‌شوند و افراد مراقب آنان بیش از خانواده اصلی با این کودکان در ارتباط هستند. با توجه به مشکلاتی که طیف کودکان کم‌توان از متوسط^{۲۱} تا عمیق^{۲۲} و شدید^{۲۳} می‌توانند دارا باشد، این مراقبین که با اصطلاح مادریار^{۲۴} شناخته می‌شوند، می‌توانند تحت تاثیر شرایط پرفشار

ابزار اندازه گیری

مقیاس بخشودگی احتشامزاده و همکاران (۱۳۸۹) پرسشنامه بخشودگی بین فردی توسط احتشامزاده، احدی، عنایتی و حیدری در ایران ساخته شد ۱۳۸۹. برای ساخت فرم مقدماتی بخشودگی بین فردی، ماده‌های مقیاس‌های مختلف مطالعه شد و برخی از آن‌ها مورد استفاده قرار گرفتند. ماده‌های فرم مقدماتی در چندین مرحله اصلاح شدند و فرم آزمایش ۶۰ ماده‌ای تدوین شد. پس از گرفتن نظرات اصلاحی و در مراحل بعدی برخی از ماده‌ها حذف شدند و در نهایت فرم ۲۵ سؤالی به دست آمد. هدف آن سنجش میزان بخشودگی بین فردی و ابعاد آن در افراد مختلف شامل سه مولفه (ارتباط مجدد و کنترل انتقام‌جویی، کنترل رنجش، درک و فهم واقع‌بینانه) است. این پرسشنامه در یک طیف لیکرت ۴ درجه‌ای از کاملاً مخالف ۱ تا کاملاً موافق ۴ نمره‌گذاری می‌شود در پژوهش احتشامزاده، احدی، عنایتی و حیدری (۱۳۸۹) جهت سنجش روایی مقیاس بخشودگی بین فردی، از اجرای همزمان آن با خرده‌مقیاس بخشودگی در خانواده اصلی استفاده شد که همبستگی بین این دو مقیاس معنی‌دار به دست آمد. پایایی به روش آلفا کرونباخ در پژوهش احتشامزاده و همکاران (۱۳۸۹)، ارتباط مجدد و کنترل انتقام‌جویی (۰/۷۷)، کنترل رنجش (۰/۶۶)، درک و فهم واقع‌بینانه (۰/۵۸) و برای نمره کل (۰/۸۰) به دست آمده است. همچنین در پژوهش حاضر با توجه به طیف لیکرت پرسشنامه جهت دریافت پایایی از روش تتا ترتیبی استفاده شد که به ترتیب ارتباط مجدد و کنترل انتقام‌جویی (۰/۷۳)، کنترل رنجش (۰/۶۲)، درک و فهم واقع‌بینانه (۰/۶۰) و برای نمره کل (۰/۶۸) به دست آمده است.

پرسشنامه پرخاشگری^{۲۸} (AGQ)

پرسشنامه میزان پرخاشگری یک ابزار خودگزارش‌دهی مداد کاغذی است و این پرسشنامه را باس و پری در سال ۱۹۹۲ ساخته‌اند. این پرسشنامه

دارای ۳۰ سؤال است که ۱۴ سؤال آن «خشم»، ۸ سؤال «تهاجم» و ۸ سوال دیگر عامل «کینه‌توزی» را می‌سنجد. در این پرسشنامه آزمودنی به یکی از ۴ گزینه هرگز، به ندرت، گاهی اوقات و همیشه، پاسخ می‌گوید که برای هر یک از ۴ گزینه مذکور به ترتیب مقادیر ۰، ۱، ۲، ۳ در نظر گرفته می‌شود. ماده ۱۸ بار عاملی منفی دارد و جهت نمره‌گذاری در آن معکوس است. نمره کل این پرسش‌نامه از ۰ تا ۹۰ و با جمع نمرات سوال‌ها به دست می‌آید. روایی و پایایی توسط باس و پری (۱۹۹۲) مورد تایید واقع گردیده است و در ایران خصوصیات روان‌سنجی این مقیاس توسط زاهدی‌فر، نجاریان و شکرکن (۱۳۷۹) به دست آمده است. ضرایب بازآزمایی به دست آمده بین نمره‌های آزمودنی در دو نوبت برای خرده‌مقیاس‌ها بین ۰/۶۴ تا ۰/۷۹ و ضریب آلفای کرونباخ کل ۰/۸۷ بوده است. در پژوهش حاضر پایایی به روش تتا ترتیبی به ترتیب خشم (۰/۸۱)، تهاجم (۰/۷۹)، کینه‌توزی (۰/۸۲) و برای نمره کل (۰/۸۳) به دست آمده است.

پرسشنامه خوددلسوزی فرم بلند^{۲۹} (SCS-LF)

پرسشنامه خوددلسوزی توسط نف در سال ۲۰۰۳ و با ۲۶ ماده ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۶ عامل دو وجهی است که عبارت‌اند از: مهربانی با خود، قضاوت در مورد خود، احساس مشترکات انسانی، انزوا، ذهن آگاهی و فزون همانندسازی. این پرسشنامه در طیف لیکرت از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری می‌شود. همچنین ضریب پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ برای هر کدام از زیرمقیاس‌ها بین ۰/۷۵ تا ۰/۸۱ و پایایی کلی ۰/۹۲ بوده است. علاوه بر این، پایایی بازآزمایی به فاصله زمانی دو هفته مقیاس ۰/۹۳ نیز گزارش شده است. در پژوهش مومنی، شهیدی، موتابی و حیدری (۱۳۹۲) تحلیل عاملی تاییدی درستی عوامل استخراج شده را تایید کرد. روایی همگرا و واگرای مقیاس خوددلسوزی‌ورزی از طریق اجرای مقیاس حرمت خود و پرسشنامه‌های افسردگی و اضطراب بک محاسبه شد و نتایج معنی‌دار بود. همچنین همسانی

یافته ها

با توجه به مقیاس ابزار که فاصله‌ای بودند، در ابتدا با بررسی پیش‌فرض‌های نرمالی داده‌ها، با روش تصحیحی داده‌های پرت با استفاده از آزمون ماهالونبیس، ۳۰ نمونه با عنایت به سطوح بالاتر از χ^2 دو معیار حذف و در انتها با توجه به نتیجه عدم معنی‌داری آزمون کولموگروف-اسمیرنوف با احتمال قوی می‌توان گفت داده‌ها نرمال و شرایط تحلیل همبستگی پیرسون رعایت شده است.

درونی مقیاس خوددلسوزی با ضریب همبستگی ۰/۷۰ مورد تایید قرار گرفت و ضریب همبستگی معنی‌دار ۰/۸۹ بین نمره‌های دو نوبت آزمون با فاصله ۱۰ روز، حاکی از پایایی به روش بازآزمایی است. در پژوهش حاضر پایایی به روش تتا ترتیبی به ترتیب برای مهربانی با خود (۰/۶۹)، قضاوت در مورد خود (۰/۶۸)، احساس مشترکات انسانی (۰/۷۳)، قضاوت در مورد خود (۰/۷۱)، ذهن آگاهی (۰/۷۳)، فزون همانندسازی (۰/۷۸) و برای نمره کل (۰/۷۶) به دست آمده است.

جدول ۱. ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش

متغیر	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
خشم	۹/۷۳	۷														
کینه‌توزی	۱۲/۳۶	۶/۵۲	.۳۰**													
تهاجم	۶/۴	۵/۴۹	.۲۷**	.۶۸**												
مهربانی با خود	۲/۶۹	۱/۰۸	-.۰۹	-.۱۱	-.۱۴*											
قضاوت در مورد خود	۲/۳۳	۱/۱۹	-.۰۷	-.۲۶**	-.۱۸*	.۳۸**										
احساس مشترکات انسانی	۲/۴۴	۱/۲۵	-.۱۱	-.۱۹**	-.۱۶*	.۱۵*	.۲۶**									
نزوا	۲/۵۳	۱/۲۲	-.۲۵**	-.۲۱**	-.۲۳**	.۱۵*	.۱۳**	.۱۱**								
ذهن آگاهی	۲/۴۸	۱/۲۹	-.۰۲	-.۱۹**	-.۱۵*	.۲۰**	.۱۳**	.۰۶**	.۱۸*							
فزون همانندسازی	۲/۶۹	۱/۱۴	-.۱۳*	-.۲۴**	-.۲۴**	.۱۸*	.۳۱*	.۰۷	.۲۲**	.۰۱						
ارتباط مجدد و کنترل نقلی	۸/۵۱	۲/۴۱	-.۱۵*	-.۱۸*	-.۱۶**	.۲۵**	.۳۰**	.۱۳**	.۲۳**	.۲۱**	.۱۹**					
ارتباط با خود و کنترل رجش	۱۱/۱۵	۳/۰۵۵	-.۲۳**	-.۳۳**	-.۱۹**	.۲۰**	.۱۳*	.۲۸**	.۵۱**	.۲۷**	.۲۶**	.۲۶**				
درک و فهم وقع بیننه	۱۱/۳۸	۲/۸۷	-.۰۷	-.۱۵*	-.۱۲	.۲۶*	.۰۹	.۱۹**	.۲۴**	.۱۸*	.۰۸	.۴۷**				
پرخاشگری	۲۸/۵	۱۴/۸۸	.۶۸**	.۸۵**	.۸۱**	-.۱۵*	-.۲۳**	-.۲۰**	-.۳۱**	-.۱۶*	-.۲۶**	-.۲۱**	-.۲۸**	-.۲۸**	۱	
خوددلسوزی	۱۵/۱۸	۴/۳۳	-.۲۰**	-.۳۳**	-.۲۱**	.۵۱**	.۶۶**	.۶۸**	.۵۵**	.۶۵**	.۴۸**	.۴۶**	.۴۶**	.۴۳**	-.۳۶**	۱
بخشایش	۴۱/۳۷	۸/۶	-.۲۱**	-.۲۷**	-.۲۳**	.۲۸**	.۴۱**	.۴۹**	.۳۸**	.۱۸*	.۴۶**	.۷۶**	.۷۶**	.۳۱**	-.۳۶**	.۵۴**

می‌دهد و به‌طور ویژه بین تمامی خرده‌مقیاس‌های پرخاشگری با خرده‌مقیاس‌های بخشایش همبستگی معکوس معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ وجود دارند و بین خرده‌مقیاس‌های خوددلسوزی با خرده‌مقیاس‌های بخشایش همبستگی مستقیم معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ وجود دارند.

نتایج مندرج در جدول ۱ آماره‌های توصیفی حاصل از شاخص گرایش به مرکز و شاخص پراکندگی شامل میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش مشاهده می‌گردد. همچنین در آمار استنباطی همبستگی معنی‌داری بین خرده‌مقیاس‌های متغیر میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش را نشان

جدول ۲. ضریب همبستگی چندگانه، ضرایب بتا، ضریب تعیین و خطای استاندارد برآورد

گام‌ها	متغیرهای پیش‌بین	R	ضریب همبستگی چندگانه	R ² مجذور ضریب همبستگی چندگانه	تعدیل شده	مجدور ضریب همبستگی چندگانه	خطای استاندارد برآورد	F ضریب	معنی داری	ضرایب
۱	انزوا	۰/۴۳۸	۰/۱۹۲	۰/۱۸۸	۰/۱۸۸	۰/۱۸۸	۷/۷۵	۴۷/۰۶۶	۰/۰۰۰	۰/۰۹
۲	احساس مشترک لسانی	۰/۵۴۸	۰/۳۰	۰/۲۹۳	۰/۲۹۳	۰/۲۹۳	۷/۲۳	۴۲/۱۹۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴
۳	مهربانی با خود	۰/۵۶۹	۰/۳۲۳	۰/۳۱۳	۰/۳۱۳	۰/۳۱۳	۷/۱۳	۳۱/۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۱۸
۴	کینه‌توزی	۰/۵۸۳	۰/۳۴۰	۰/۳۲۷	۰/۳۲۷	۰/۳۲۷	۷/۰۵	۲۵/۱۶۶	۰/۰۰۰	-۰/۱۶

مادریاران مراکز نگهداری از کودکان کم‌توان ذهنی، به تبع شاهد افزایش بخشایش آنان خواهیم بود. در همین راستا رضویه، لطیفیان و عارفی، (۱۳۸۵)، مک کالوف (۲۰۰۱)، وای و یپ (۲۰۰۹)، آلن و لری (۲۰۱۰)، ایشر (۲۰۱۳)، آدامز، ژو، اینسی و پیلوتلا (۲۰۱۵) دریافتند که مباحث روان‌شناختی نقشی اساسی و موثر در پرخاشگری در روابط اجتماعی داراست و سبب سازگاری بهتر با شرایط متفاوت می‌گردد. امانی، شیرری و رجبی (۱۳۹۳)، یارنل و نف (۲۰۱۱)، بری و همکاران (۲۰۱۵) و وب، دولا و برور (۲۰۱۲) نشان دادند که بخشودگی با مشکلات هیجانی رابطه‌دار است. همچنین بشرپور، عیسی زادگان، (۱۳۹۱)، صبرا و همکاران (۲۰۱۵)، تری (۲۰۱۱) و وندام (۲۰۱۱) دریافتند که بین خوددلسوزی و بخشایش رابطه مثبت وجود دارد. در تبیین یافته‌های به‌دست آمده از پیش‌بینی موثر بخشایش در مادریاران می‌توان این‌گونه استدلال نمود که تمامی رفتارهای انسان در نتیجه پردازش‌های معطوف به موقعیت و حتی برای ارگانیزم وابسته به منفعت وی می‌باشد (ایشر، ۲۰۱۳)، به این معنا که چنانچه بنا باشد، بخشایش‌گری را نیز همانند دیگر رفتارها، یک رفتار تلقی نماییم، در نتیجه شامل تمامی مسیرهای شکل‌گیری یک رفتار می‌گردد، از طرفی دیگر این نظام رفتاری می‌تواند تابع مسایل شناختی شود، مباحثی که سبب‌ساز درک صحیحی از

همانگونه که جدول ۲ نشان می‌دهد، در پیش‌فرض دریافت همبستگی چندگانه آزمون دوربین واتسون برابر ۲/۲۱ که حکایت از استقلال خطاها دارد و همچنین آزمون اغماض و شدت هم‌خطی در سطح مناسب بیشتر از ۰/۵ و کمتر از ۱۰ به‌دست آمده است. همبستگی چندگانه بین بخشایش طی چهار گام معنی‌دار بوده است، به این صورت که خرده‌مقیاس انزوا (۰/۱۹)، احساس مشترک انسانی (۰/۳۰)، مهربانی با خود (۰/۳۲) و در گام نهایی کینه‌توزی این توان همبستگی چندگانه را به‌طور کلی به (۰/۳۴) افزایش داد. همچنین آماره‌های ضرایب بتا تاثیرات را به ترتیب برای خرده‌مقیاس انزوا (۰/۰۹)، احساس مشترک انسانی (۰/۱۴)، مهربانی با خود (۰/۱۸) و کینه‌توزی (-۰/۱۶) بر بخشایش نشان می‌دهد و یافته‌های تحلیل آنوا و سطح معنی‌داری (۰/۰۱) حکایت از صحت همبستگی چندگانه بین پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی نقش پرخاشگری و خوددلسوزی در بخشایش در مادریاران مراکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی انجام شده است و به‌طور کلی نشان می‌دهد که میزان پرخاشگری و خوددلسوزی همبستگی چندگانه‌ای با بخشایش دارا می‌باشد. به‌طور ضمنی می‌توان اذعان نمود که با افزایش خوددلسوزی و کاهش میزان پرخاشگری در

خصوصاً تعمیم نتایج به سایر مناطق جغرافیایی اظهار نظر کرد. محدودیت دوم اینکه، نتایج حاصل از این پژوهش مبتنی بر همبستگی است و لذا تبیین و تفسیر نتایج به صورت علت و معلولی چندان منطقی نیست که با طراحی مطالعات آزمایشی در این زمینه می‌توان این محدودیت را برطرف کرد. همچنین همه یافته‌های پژوهش حاضر از طریق ابزارهای خودگزارش‌دهی گردآوری شده است و به‌رغم آنکه در همه مطالعات داخلی و خارجی ملاک سنجش مقادیر را این نوع ابزارها در نظر می‌گیرند با این همه با توجه به نوع گویه‌ها که رفتارهای مطلوبی را از فرد سوال می‌نمودند، احتمال اریب در پاسخ‌ها محتمل است. به هر حال، بر اساس یافته‌های این پژوهش به عنوان پیشنهاد کاربردی می‌توان بیان داشت که مشاوران و روان‌شناسان مراکز توانبخشی می‌توانند از طریق آموزش‌های مداوم با محوریت مدیریت هیجانی و رفتاری موجب افزایش سطح درک و بخشایشگری در مادران شوند و نقایص ارتباطی آنها را با کودکان کم‌توان ذهنی بهبود بخشند. این مداخلات با دورنمایی، می‌تواند منجر به بهبود سطح کیفی زندگی کودکان کم‌توان ذهنی مراکز توانبخشی گردد.

تشکر و قدردانی

این پژوهش بدون همکاری مدیریت، مراکز نگهداری و توانبخشی استان گلستان و سازمان بهزیستی در جهت دستیابی به نمونه‌های افراد مورد مطالعه انجام نمی‌گرفت. در همین جا از کلیه این عزیزان تشکر و قدردانی نموده و برای همه آنها از خداوند منان آرزوی توفیق، سلامتی و سربلندی می‌کنیم.

پی‌نوشت‌ها

1. self-compassion
2. self-esteem versus self-judgment
3. the mind of consciousness versus excessive knowledge
4. common humanity versus isolation
5. forgiveness
6. pessimistic behaviors
7. hostility
8. intense anger
9. emotional fractures
10. injuries
11. abusive
12. empathy
13. interpersonal confusion
14. emotions and feelings

پردازش موقعیت توسط فرد و درک نسبی جوانب مورد نظر می‌گردد. همچنین با توجه به شرایط پرفشار همواره این تاثیرگذاری مسایل شناختی و درک خود دچار نوسان می‌شود و هرچند موقعیت‌های غیرقابل پذیرش بیشتر گردد (مک کانل و دیژون، ۲۰۱۲)، به تبع تحمل فرد کاهش و واکنش‌هایی در جهت حفظ به بقا که همواره اشکالی از هیجان را شامل می‌شود بروز می‌نماید، می‌تواند تصمیم‌های رفتاری افراد را تحت تاثیر قرار دهد. مک کالوف، کورزبان و تاباک (۲۰۱۰) عقیده دارند بخشیدن خود نیازمند زمینه‌های اساسی است، از جمله این که فرد مسئولیت رفتار اشتباهش را به‌عهده بگیرد، از خودش متنفر نباشد و دوباره بتواند به خودش احترام بگذارد، که این تعابیر می‌تواند در جهت خوددلسوزی باشد. از جانبی دیگر خشم یک هیجان ارضاکنده است و در عین حال سبب واکنش‌های رفتاری تکانه‌ای می‌شود (فدونبرگ، رند و دربر، ۲۰۱۰) و پیرو دیدگاه پردازش اطلاعات می‌تواند سیستم فعال‌سازی و بازداری رفتاری را دچار اختلال نماید که برآیند آن می‌تواند رفتارهای تکانشی باشد (وب، دولا و برور، ۲۰۱۰). در نقطه مقابل بخشایش تمایلی درونی است که افراد را به سوی بازداری از پاسخ‌های ناخوشایند ارتباطی و رفتارکردن متمایل می‌سازد (کارارمک و گولقلو، ۲۰۱۴). از طرفی دیگر براساس نظریه همبستگی اجتماعی، هنگامی که افراد در محیط‌هایی با همکاری و تعامل همدلانه فعالیت می‌کنند، این موضوع سبب می‌شود که از شرایط نامناسب یکدیگر درک بهتری را داشته باشند (نف و پومیر، ۲۰۱۲). همچنین عاطفه‌ی فطری که در زنان (مادریار) وجود دارد، می‌تواند منجر به شکل‌گیری بیشتر بخشایشگری، تحمل پریشانی و حتی درک هیجانی گردد.

با وجودی که این پژوهش از لحاظ زیربنای نظری دارای نوآوری است، اما با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است، اول آنکه این پژوهش تنها بر روی مادران مراکز توانبخشی کودکان کم‌توان ذهنی استان گلستان انجام گرفت و بنابراین نمی‌توان در

- children. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 421-429.
- Conway, C. C., Keenan-Miller, D., Hammen, C., Lind, P. A., Najman, J. M., & Brennan, P. A. (2012). Coaction of stress and serotonin transporter genotype in predicting aggression at the transition to adulthood. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 41(1), 53-63.
- Denson, T. F., Mehta, P. H., & Tan, D. H. (2013). Endogenous testosterone and cortisol jointly influence reactive aggression in women. *Psychoneuroendocrinology*, 38(3), 416-424.
- Ehteshamzadeh, P., Ahadi, H., Enayati, M. S., & Heidari, A. (2011). Construct and validation of a scale for measuring interpersonal forgiveness. *Iranian journal of psychiatry and clinical psychology*, 16(4), 443-455.
- Ellis, W. E., Chung-Hall, J., & Dumas, T. M. (2013). The role of peer group aggression in predicting adolescent dating violence and relationship quality. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(4), 487-499.
- Escher, D. (2013). How does religion promote forgiveness? Linking beliefs, orientations, and practices. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 52(1), 100-119.
- Fudenberg, D., Rand, D. G., & Dreber, A. (2012). Slow to anger and fast to forgive: Cooperation in an uncertain world. *American Economic Review*, 102(2), 20-49.
- Hein, V., & Hagger, M. S. (2007). Global self-esteem, goal achievement orientations, and self-determined behavioural regulations in a physical education setting. *Journal of sports sciences*, 25(2), 149-159.
- Hirsch, J. K., Webb, J. R., & Jeglic, E. L. (2011). Forgiveness, depression, and suicidal behavior among a diverse sample of college students. *Journal of clinical psychology*, 67(9), 896-906.
- Karamak, H., & Gul, B. (2014). Forgiveness and PTSD among veterans: The mediating role of anger and negative affect. *Psychiatry research*, 219(3), 536-542.
- Krause, N. (2015). Assessing the relationships among race, religion, humility, and self-forgiveness: A longitudinal investigation. *Advances in life course research*, 24, 66-74.
- Krieger, T., Altenstein, D., Baettig, I., Doerig, N., & Holtforth, M. G. (2013). Self-compassion in depression: Associations with depressive symptoms, rumination, and avoidance in depressed outpatients. *Behavior Therapy*, 44(3), 501-513.
- McConnell, J. M., & Dixon, D. N. (2012). Perceived forgiveness from God and self-forgiveness. *Journal of Psychology and Christianity*, 31(1), 31-40.
15. interpersonal intimacy
16. aggression
17. contentious
18. militant
19. target
20. intellectual disability
21. medium intellectual disability
22. deep intellectual disability
23. intense intellectual disability
24. mother assistants
25. psychological exhaustion
26. Psychological tolerance
27. abnormal and impulsivity behaviors
28. aggressive questionnaire
29. self-Compassion scale-long form

منابع

- امانی، م.، شیری، ا.، و رجبی، س. (۱۳۹۳). نقش هوش هیجانی و هوش معنوی در پیش‌بینی بخشودگی دانشجویان. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*. ۱۵ (۵۵)، ۷۳-۸۰.
- بشریور، س.، عیسی زادگان، ع. (۱۳۹۱). بررسی نقش صفات شخصیتی دلسوزی به خود و بخشایش در پیش‌بینی شدت افسردگی دانشجویان. *تحقیقات علوم رفتاری. ویژه‌نامه سلامت*، ۱۰ (۶)، ۴۵۲-۴۶۱.
- رضویه، ا.، لطیفیان، م.، و عارفی، م. (۱۳۸۵). نقش تئوری ذهن و همدلی در پیش‌بینی رفتارهای پرخاشگری ارتباطی، آشکار و جامعه‌پسند دانش‌آموزان. *مطالعات روان‌شناختی*، ۴ (۳)، ۲۵-۳۸.
- زاهدی‌فر، ش.، نجاریان، ب.، و شکرکن، ح. (۱۳۷۹). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش پرخاشگری. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۳ (۷)، ۷۳-۱۰۲.
- مومنی، ف.، شهیدی، ش.، موتابی، ف.، و حیدری، م. (۱۳۹۲). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی مقیاس خودشفقت‌ورزی. *روانشناسی معاصر*، ۸ (۱۶)، ۲۷-۴۰.
- Adams, G. S., Zou, X., Inesi, M. E., & Pillutla, M. M. (2015). Forgiveness is not always divine: When expressing forgiveness makes others avoid you. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 126, 130-141.
- Allen, A. B., & Leary, M. R. (2010). Self-Compassion, stress, and coping. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(2), 107-118.
- Barry, C. T., Loflin, D. C., & Doucette, H. (2015). Adolescent self-compassion: Associations with narcissism, self-esteem, aggression, and internalizing symptoms in at-risk males. *Personality and Individual Differences*, 77, 118-123.
- Buss, A. H., Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*. 63(3), 452.
- Chang, L., Chang, C. M., Stewart, S. M., Au. E. (2009). Life satisfaction, self-concept, and family relations in Chinese adolescents and

- McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D., & Johnson, J. L. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the Big Five. *Personality and social psychology bulletin*, 27(5), 601-610.
- McCullough, M. E., Kurzban, R., & Tabak, B. A. (2010). Evolved mechanisms for revenge and forgiveness. *Understanding and reducing aggression, violence, and their consequences*, 221-239.
- Neff, K. D. (2003). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and identity*, 2(3), 223-250.
- Neff, K. D., & Pommier, E. (2012). The relationship between self-compassion and other-focused concern among college undergraduates, community adults, and practicing meditators. *Self and Identity*, 12(2), 160-176.
- Neff, K., & Tirsch, D. (2013). Self-compassion and ACT. In T. B. Kashdan, J. Ciarrochi (Eds.), *Mindfulness, acceptance, and positive psychology: The seven foundations of well-being* (pp. 78-106). Oakland, CA US: Context Press/New Harbinger Publications.
- Sbarra, D. A., Smith, H. L., & Mehl, M. R. (2012). When leaving your ex, love yourself: Observational ratings of self-compassion predict the course of emotional recovery following marital separation. *Psychological science*, 23(3), 261-269.
- Smith, H. L. (2011). Expressive Writing Following Divorce: The moderating effect of self-compassion. A thesis submitted to the honors college in partial fulfillment of the bachelor's degree with honors in psychology. The University of Arizona.
- Terry, M. L., & Leary, M. R. (2011). Self-compassion, self-regulation, and health. *Self and Identity*, 10(3), 352-362.
- Van Dam, N. T., Sheppard, S. C., Forsyth, J. P., & Earleywine, M. (2011). Self-compassion is a better predictor than mindfulness of symptom severity and quality of life in mixed anxiety and depression. *Journal of anxiety disorders*, 25(1), 123-130.
- Wai, S. T., & Yip, T. H. J. (2009). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustment and psychological well-being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 365-368.
- Webb, J. R., Dula, C. S., & Brewer, K. (2012). Forgiveness and aggression among college students. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 14(1), 38-58.
- Yarnell, L. M., & Neff, K. D. (2013). Self-compassion, interpersonal conflict resolutions, and well-being. *Self and Identity*, 12(2), 146-159.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی